

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.11.16>

УДК 352.07:355.01-057.36(477.41)

Л. П. Горбата,

доктор філософії (PhD), доцент кафедри публічного управління, менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва, ННІ неперервної освіти і туризму Національного університету біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-6576-8925>

Т. Б. Синельник,

старший науковий співробітник, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-6992-0339>

РОЛЬ ВЕТЕРАНСЬКОГО РУХУ У ВІДНОВЛЕННІ ТА СТІЙКОСТІ ГРОМАД (НА ПРИКЛАДІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

L. Gorbata,

PhD in Public Administration, Associate Professor of the Department of Public Administration, Management of Innovative Activities and Consulting, National Institute of Continuing Education and Tourism of the National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine

T. Synelnik,

Senior researcher, National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine

THE ROLE OF THE VETERAN MOVEMENT IN THE RESTORATION AND SUSTAINABILITY OF COMMUNITIES (ON THE EXAMPLE OF TERRITORIAL COMMUNITIES OF THE KYIV REGION)

У статті проаналізовано стан ветеранського руху у територіальних громадах Київської області. Доведено, що роль ветеранського руху у відбудові та стійкості територіальних громад є важливою у розвитку демократичного врядування, оскільки ветерани війни повертатимуться до цивільного життя у свої громади, тому необхідно уже зараз створити належні умови для їх захисту, підтримки та допомоги. Успішній реінтеграції учасників бойових дій сприятиме активний ветеранський рух. Окрім того ветерани самі визначатимуть пріоритетність своїх потреб у громадах. Проаналізовано напрямки діяльності ветеранів, які зосереджено на громадській участі, соціальній підтримці, психологічній допомозі, реабілітації та відновленню у межах територіальних громад. На конкретних прикладах територіальних громад Київської області продемонстровано спектр ініціатив та проєктів, вплив ветеранського руху на прийняття управлінських рішень. З'ясовано, що реалізація проєктів залучення ветеранів до життя громади є чинником забезпечення її стійкості та відновлення. Окреслено виклики, що виникатимуть при поверненні ветеранів війни до цивільного життя та пошуку шляхів подолання таких викликів. Запропоновано шляхи вирішення проблемних питань у забезпеченні ефективності ветеранського руху у межах територіальних громад, зокрема щодо формування системи внутрішньої політики територіальної громади щодо захисту й підтримки ветеранів, запровадження системи менторства «ветеран-ветерану», отримання послуг ветеранами війни через створення «єдиного вікна», створення мапи надання соціальних, психологічних і медичних послуг або/та онлайн ресурс, впровадження механізму соціально-психологічного супроводу ветеранів та осіб з інвалідністю тощо. Впровадження таких заходів сприятиме стійкості територіальних громад та реінтеграції ветеранів у цивільне суспільство. До перспективних напрямків подальших наукових досліджень віднесено аналіз діяльності громадських організацій, які ведуть роботу з ветеранами війни та членами їх

сімей у межах територіальних громад, надання пакетів послуг цими громадськими об'єднаннями.

The article analyzes the state of the veteran movement in territorial communities of the Kyiv region. It has been proven that the role of the veteran movement in the reconstruction and stability of territorial communities is important in the development of democratic governance since war veterans will return to civilian life in their communities, so it is necessary to create proper conditions for their protection, support, and assistance. An active veterans' movement will contribute to the successful reintegration of combatants. In addition, veterans themselves will determine the priority of their needs in communities. Areas of activity of veterans focused on public participation, social support, psychological assistance, rehabilitation, and restoration within territorial communities were analyzed. The range of initiatives and projects and the influence of the veteran movement on management decision-making are demonstrated in specific examples of territorial communities of the Kyiv region. It was found that the implementation of projects involving veterans in community life is a factor in ensuring their stability and recovery. The challenges that will arise when returning war veterans to civilian life and finding ways to overcome such challenges are outlined. Ways of solving problematic issues in ensuring the effectiveness of the veteran movement within territorial communities are proposed, in particular, regarding the formation of a system of internal policy of the territorial community regarding the protection and support of veterans, the introduction of the «veteran-veteran» mentoring system, receiving services by war veterans through the creation of a «single window», the creation of a map of the provision of social, psychological and medical services and/or an online resource, the implementation of a mechanism for social and psychological support of veterans and persons with disabilities, etc. The implementation of such measures will contribute to the stability of territorial communities and the reintegration of veterans into civil society. Prospective areas of further scientific research include the analysis of the activities of public

organizations that work with war veterans and their family members within territorial communities and the provision of service packages by these public associations.

Ключові слова: *ветеранський рух, ветерани, територіальні громади, стійкість та відновлення, воєнний стан.*

Keywords: *veteran movement, veterans, territorial communities, resilience and recovery, martial law.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Станом на 1 серпня 2023 року до Єдиного державного реєстру ветеранів війни внесено інформацію про ветеранів війни у кількості 908 832 осіб. Оскільки кількість військовослужбовців зростає, а тривалість російсько-української війни складно спрогнозувати, то незабаром варто очікувати значного збільшення кількості тих, хто отримає статус учасника бойових дій чи особи з інвалідністю, набутою в результаті війни. Як вважають експерти, ця кількість може досягти 5 млн осіб, з яких більшість – це особи працездатного віку, а кожен п'ятий – віком до 35 років [5].

По закінченні російсько-української війни постануть нові виклики, так як більшість ветеранів потребуватимуть соціально-психологічної реабілітації, працевлаштування та/або можливостей для самозайнятості. Держава візьме на себе вирішення проблем ветеранів, так як їх зайнятість буде не лише засобом стійкості економіки, але й можливістю уникнути соціальної напруги у суспільстві, спричиненої тим, що ветерани потребуватимуть власної реалізації та матеріальної стабільності.

Очевидною є необхідність на сучасному етапі розробляти ефективні механізми та законодавчу базу реінтеграції ветеранів у суспільство і громади. Потрібно вже зараз формувати загальнодержавну політику підтримки ветеранів, забезпечення їх соціального захисту та правових гарантій. Одним із

важливих напрямів є підвищення рівня доступу до інформації стосовно соціальних гарантій ветеранів війни та можливість отримання ними необхідних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переважно фрагментарний характер носять праці науковців та практиків щодо ветеранського руху та його ролі у відновленні та стійкості територіальних громад. Вчені М. Кравченко, М. Мушкевич, Т. Марценюк, Г. Гриценко, Г. Скипальська та інші вивчали проблеми і потреби ветеранів війни; С. Архіпова, Л. Баранник, І. Дацюк, А. Кириченко, І. Демченко, Н. Булига, О. Артюх досліджували проблеми організації соціальної роботи та соціальної допомоги учасникам бойових дій та особам з інвалідністю внаслідок війни; О. Кондратенко, Д. Чижов займалися питанням державного регулювання соціального захисту учасників бойових дій.

Дослідження «Управлінські процеси та стійкість територіальних громад до викликів війни», проведене у рамках проєкту «Стимулювання цивільно-військового партнерства для побудови стійкості України в умовах російської військової агресії» (2023 р.) за ініціативи командування ТРО спільно з соціологічною агенцією ФАМА за фінансування фонду Ганнса Зайделя в Україні, презентує проблеми та кращі практики в управлінських процесах прогнозування та реагування на кризи, спричинені повномасштабною війною в Україні на місцевому рівні. Проте дослідження не дає ґрунтовного теоретичного і методологічного базису ролі ветеранського руху для стійкості та відновлення територіальних громад.

Існує потреба проведення комплексного аналізу ролі ветеранського руху у відбудові та стійкості територіальних громад, адже незабаром ветерани війни повертатимуться до цивільного життя у свої громади, єднатимуться у групи, організації і включаться у діяльність громад. Важливо розглянути це питання на конкретному прикладі територіальних громад Київської області та проаналізувати спектр ініціатив та проєктів, впливу на прийняття управлінських рішень щодо забезпечення відновлення та стійкості громад.

Викладене вище й зумовило вибір мети, об'єкта та предмета даного дослідження.

З огляду на те, що система стійкості та відновлення громад має різнобічне спрямування, свої особливості та впливає на національну стійкість, вважаємо, що висвітлення ролі ветеранського руху у відновленні та стійкості територіальних громад є актуальним науковим завданням.

Мета роботи полягає в аналізі ситуації щодо формування ветеранської політики на місцевому рівні та участі ветеранського руху у відновленні та стійкості територіальних громад, з'ясуванні викликів, що виникатимуть при поверненні ветеранів війни до цивільного життя та пошуку шляхів подолання викликів, які постають в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 4 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» до ветеранів війни належать: учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасники війни [8]. Питання статусу ветерана регулюється Постановою Кабінету Міністрів України №413 «Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення» [7].

Одним з інформаційно-комунікаційних майданчиків у територіальних громадах є консультативно-дорадчі органи. Вони мають різні назви і склад, діють на підставі положення, яке затверджується на рівні органу місцевого самоврядування. Наприклад, до повномасштабного вторгнення 2022 року при Ірпінському міському голові діяв дорадчо-консультативний орган – Громадська рада учасників антитерористичної операції, який було утвореною для забезпечення участі громадян у вирішенні проблемних питань, соціальної підтримки, адаптації військовослужбовців, учасників антитерористичної

операції та членів їх сімей, вшанування пам'яті загиблих та військово-патріотичного виховання молоді в межах чинного законодавств.

На державному рівні таким майданчиком є Рада ветеранів України, яка є постійно діючим громадським консультативно-дорадчим колегіальним органом, утвореним при Міністерстві у справах ветеранів України для участі у громадському контролі за діяльністю Міністерства у справах ветеранів України та сприяння у виконанні ним повноважень щодо формування та реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності, осіб, на яких поширюється чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та членів сімей ветеранів. Рада ветеранів України сприяє забезпеченню соціальних гарантій для осіб, які незаконно позбавлені волі на тимчасово окупованих територіях України [6]. Вона діє на підставі положення про Раду ветеранів України, затвердженого наказом Міністерства у справах ветеранів України від 24 грудня 2018 № 3/2018 «Про затвердження Положення про Раду ветеранів України».

Такі інформаційно-комунікаційні майданчики ініціюють шляхи вирішення проблемних питань, сприяють консолідації ветеранів, збільшують їх можливості у реалізації себе в суспільстві. Процес, що відбувається на державному, регіональному, місцевому рівнях з метою реінтеграції ветеранів можна охарактеризувати як ветеранський рух.

У Київській області ветеранський рух є активним і динамічно розвивається. Ветерани займаються різними видами діяльності, спрямованої на підтримку та захист прав та інтересів ветеранів. Упродовж 2015-2023 років у Київській області діють три програми соціальної допомоги ветеранам, учасникам бойових дій, що отримали інвалідність внаслідок війни, а також членам сімей загиблих захисників. Програмно-цільовим методом відбувається відшкодування військовим витрат на лікування та медичні препарати, які не входять до переліку безоплатних ліків Національної служби здоров'я України.

Окрім того, в Київській області діє програма забезпечення житлом (за рахунок субвенції з держбюджету) учасників бойових дій, АТО, Революції Гідності та членів сімей загиблих воїнів. Нині в регіоні здійснюються виплати для 252 мешканців з цих категорій громадян [1].

Матеріальну адресну допомогу ветеранам та родичам полеглих бійців виділяють також із місцевих бюджетів. За даними Київської ОВА, 68 громад Київщини схвалили такі програми. Сума закладених коштів на ці витрати громад перевищує 570 млн грн [1].

Для підтримки ветеранів при Київській обласній державній адміністрації створена Координаційна рада з питань ветеранської політики та волонтерів. Також діє «Київський обласний центр допомоги Захисникам України».

Одним із важливих напрямків діяльності ветеранського руху на Київщині є соціальна підтримка ветеранів. Ветерани активно працюють над забезпеченням соціальних та медичних потреб ветеранів, а також їхньої реабілітації й інтеграції у суспільство. Вони організовують проведення різноманітних заходів, які сприяють поліпшенню якості життя ветеранів. Наприклад, у Бородянській, Іванківській, Славутицькій територіальних громадах діє загальна модель надання послуг з реабілітації та відновлення «Шлях реабілітації та відновлення Захисника/Захисниці». Вона включає надання послуг з психологічної допомоги та фізичної реабілітації; інформаційно-консультативну підтримку, юридичний супровід, професійну адаптацію, перекваліфікацію на цивільну спеціальність.

Одним із проєктів, які реалізує Міністерство у справах ветеранів на місцевому рівні в Київській області, є онлайн-діагностика психологічного стану «MARTA». Це інформаційна система визначення та аналізу станів психічного здоров'я та надання інформаційних довідок користувачеві (Mental Adaptation and Rehabilitation Tools and Analysis). На сайті можна швидко пройти опитування та отримати поради щодо психологічного стану. Діагностичні інструменти, представлені на сайті, використовуються на

регулярній основі для тестування військових НАТО та Всесвітньою організацією охорони здоров'я.

Ветеранські організації також активно працюють над вирішенням проблем зайнятості ветеранів. Вони організовують спеціальні програми та проєкти, спрямовані на підтримку ветеранів у пошуку роботи та їх професійний розвиток. Також проводяться тренінги та семінари з підвищення кваліфікації, що допомагають ветеранам знайти себе на ринку праці.

Одним з кейсів успішної роботи ветеранського руху в Київській області є створення ветеранського кооперативу у місті Біла Церква. Цей кооператив був заснований ветеранами з метою підтримки ветеранів у пошуку роботи та створенні власного бізнесу. Кооператив забезпечує ветеранам можливість отримувати стабільний дохід та розвиватися професійно. Крім того, кооператив надає соціальну підтримку своїм членам, допомагає вирішувати проблеми зайнятості та забезпечує участь ветеранів у різних проєктах та програмах.

Ще одним прикладом є створення ветеранської спілки у селі Гора у Бориспільському районі. Ця спілка об'єднує ветеранів з різних військових конфліктів і надає їм підтримку та допомогу у вирішенні нагальних проблем. Ветерани спілки активно працюють над організацією різноманітних заходів та акцій, спрямованих на підтримку ветеранів та увіковічення пам'яті про подвиги їх побратимів. Вони також залучаються до громадського життя села та співпрацюють з місцевими органами влади для забезпечення соціальної підтримки ветеранів.

Варто згадати кейс ветеранської спільноти у Броварській територіальній громаді, яка активно займається волонтерською діяльністю. Спільнота допомагає ветеранам, які потребують особливої підтримки, надає їм матеріальну допомогу та підтримує у складних життєвих ситуаціях. Ветерани беруть участь у проведенні благодійних акцій та організовують заходи для збору коштів на допомогу ветеранам.

У Бучанській територіальній громаді реалізовується проєкт «Safe Space», який спрямований на роботу з ветеранами російсько-української війни та їх родинами, дружинами і дітьми військовослужбовців, людьми похилого віку, дітьми та молоддю громади. Проєкт працює за підтримки Благодійного фонду «Повір у себе» у партнерстві з Бучанською міською радою за участі ГО «Інститут сталого розвитку громад», що фінансується Міжнародним фондом «Відродження». У межах «Safe Space» ветерани громади та члени їх сімей мають можливість: відвідати заняття з арт-терапії для дітей та дорослих; пройти курси англійської мови для людей, які старші 50; отримати психологічну підтримку; провести дозвілля [11].

Ці кейси свідчать про успішну роботу ветеранського руху на Київщині та про важливість діяльності громадських об'єднань ветеранів. Ветерани активно працюють над підтримкою та захистом прав своїх співвітчизників, а також сприяють їхній соціальній інтеграції та поліпшенню якості життя. Загалом ветеранський рух на Київщині є важливим складником соціального життя регіону.

У 2024 році Київська область доєднається до пілотного проєкту «Помічник ветерана», який було розпочато 1 липня 2023 року. Головним завданням проєкту є всебічна допомога в межах системи переходу від військової служби до цивільного життя українських захисників та захисниць, які повертатимуться з фронту та служби додому. На посаду помічника ветерана планується працевлаштувати 15 тисяч осіб. За словами Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала на реалізацію проєкту буде спрямовано 44,2 млн грн [1].

Проєкт «Помічник ветерана» реалізується у межах проєкту міжнародної технічної допомоги «Підвищення стійкості українців шляхом зміцнення потенціалу психосоціальної підтримки для ветеранів», що розрахований на 2023-2024 роки. Перший етап уже пройдено – створено Центри ветеранського розвитку у чотирьох пілотних регіонах, де проходять навчання ветерани війни та їхні рідні. Подальший перезапуск складових професійної адаптації

сприятиме працевлаштуванню та підвищенню рівня конкурентоспроможності цих осіб на ринку праці. Крім того, у Центрах ветеранського розвитку чотирьох пілотних регіонів активно йде підготовка майбутніх помічників ветеранів. По завершенні навчання та підготовки їх працевлаштують у Сервісному центрі помічників ветеранів у кожній територіальній громаді, що бере участь у проєкті [10].

Важливим складником ветеранської політики, яку нині розбудовує Міністерство у справах ветеранів України, є підтримка та розвиток підприємницьких ініціатив ветеранів війни та членів їхніх родин. Наприклад, на сьогодні існує кілька програм та ініціатив Українського ветеранського фонду, покликаних допомогти в організаційному й фінансовому аспектах започаткувати нові або підтримати вже діючі проєкти самозайнятості для колишніх захисників і захисниць, які завершили військову службу і мають намір розпочати власну справу. Триває програма мікрофінансування бізнесу ветеранів та членів їхніх родин, яку реалізує Український ветеранський фонд. Продовжується практичний етап проєкту #ВАРТО+ГО (мінімальна запитувана сума – 500 тисяч грн, максимальна – 1 млн грн). У партнерстві з БФ «МХП – Громаді» працює грантова програма з розвитку ветеранського бізнесу «ВАРТО РОБИТИ СВОЄ» у сільському господарстві, виробництві та переробці харчової продукції. Переможці конкурсу отримують від 500 тис. грн до 1,5 млн грн на власні бізнес-ініціативи.

Загалом за допомогою програм #Варто і #Варто+ГО у 2022-му вдалося підтримати 61 ветеранський бізнес та різні ініціативи для ветеранів. Переможці у цих проєктах одержали понад 21 млн гривень. Таким чином майже 280 ветеранів і членів родин загиблих отримали фінансове підсилення. У 2022 році одним із переможців #Варто 2.0 став Психологічний хаб «ТАНТО», який започаткував ветеран з Ірпінської територіальної громади Київської області.

За ініціативи Міністерства у справах ветеранів України на порталі Дія.Бізнес з'явився розділ для ветеранів-підприємців та їхніх родин

«Ветеранський бізнес», де міститься інформація, необхідна для розвитку й підтримки власної справи.

В Ірпінській громаді у 2017 р. ветерани реалізували проєкт – майстерню «Яскраві ножі» (конкурс «STARTUP IRPIN»), у 2019 р. організували цех-майстерню крафтових виробів-сувенірів BatArt від ветерана АТО [3].

У рамках урядового проєкту «єРобота» створено грантову програму для учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни, а також їхніх дружин або чоловіків. Окрім того, Київська область стала пілотним регіоном реалізації соціального проєкту «Активні парки – локації здорової України», координаторами якого стали ветерани. «Активні парки» – це місце фізичного відновлення, платформа для психологічної підтримки та соціальної реінтеграції ветеранів та осіб з інвалідністю у суспільство. У Баришівській, Бишівській, Білоцерківській, Боярській, Броварській Макарівській територіальних громадах Київської області також функціонують локації активних парків, координаторами яких є учасники бойових дій. Оскільки спорт допомагає покращувати ментальне здоров'я та психоемоційний стан людини, то вони залучають до активностей своїх побратимів, ветеранів війни [2].

Реінтеграція колишніх учасників бойових дій – це комплексний процес, що ускладнений багатьма факторами. Особливо якщо він відбувається в країні, яка перебуває у стані війни чи під час повоєнної відбудови. Ще складнішим процесом визнають реінтеграцію колишніх учасників бойових дій з інвалідністю, оскільки ветерани стикаються з численими бар'єрами у доступі до соціально-економічних можливостей [9].

Громадське об'єднання «Простір можливостей» спільно з Всеукраїнською асоціацією громад за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» запустили Всеукраїнський проєкт із підготовки громад до повернення ветеранів та ветеранок у цивільне життя. У рамках проєкту планується проведення для десятих відібраних громад з різних куточків країни стратегічних сесій, за результатами яких буде сформовано план

імплементції ветеранської політики. Він буде інтегрований у розвиток стійкості громади, посилення місцевої безпеки, соціального і економічного розвитку. Крім того, планується вивчення ефективності місцевих програм підтримки ветеранської політики, а також залучення в роботу ветеранських просторів у громадах як один з ефективних інструментів реінтеграції ветеранів у цивільне життя.

Як свідчить досвід діяльності територіальних громад Київської області, громада є стійкою до викликів, коли є консолідація ветеранів та органів місцевого самоврядування, їх ефективна взаємодія.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Ветеранський рух є важливим у розвитку демократичного врядування, він підключається до таких заходів як консультації з громадськістю; публічні громадські обговорення; вивчення громадської думки; електронні консультації; місцеві ініціативи; бюджет участі (громадський бюджет); звернення громадян тощо. Реалізація проєктів залучення ветеранів до життя громади є чинником забезпечення її стійкості та відновлення. Активний ветеранський рух сприятиме успішній реінтеграції учасників бойових дій та гарантуватимуть пріоритетність ветеранських потреб у громадах.

Однак, поряд з успішними практиками є низка проблем, які потребують вирішення у межах територіальної громади. На нашу думку, необхідно:

- паралельно з розробкою проєкту Закону України «Про основні засади державної ветеранської політики» сформувати систему внутрішньої політики територіальної громади щодо захисту й підтримки ветеранів та учасників бойових дій;

- розробити єдиний місцевий інформаційний ресурс та/або ветеранський сайт – мапу надання соціальних, психологічних і медичних послуг, для підвищення поінформованості стосовно діючих норм та гарантій соціальної підтримки учасників бойових дій та осіб з інвалідністю, що проживають у даній територіальній громаді;

- для ветеранів та членів їхніх родин розробити реєстр міжнародних, державних, комунальних, громадських установ, які надають соціально-психологічні консультації та послуги щодо працевлаштування;

- ґрунтуючись на зразках ведення соціального супроводу сім'ї/особи, що перебуває у складних життєвих обставинах, упровадити механізм соціально-психологічного супроводу ветеранів та осіб з інвалідністю;

- запровадити систему менторства «ветеран-ветерану» для забезпечення підтримки колишніх військовослужбовців;

- забезпечити допомогу ветеранам війни на рівні територіальних громад через створення «єдиного вікна» отримання послуг ветеранів війни.

Зазначене вище сприятиме стійкості територіальних громад та реінтеграції ветеранів у цивільне суспільство.

В подальших наукових розвідках пропонується зосередити увагу на дослідженні діяльності громадських організацій, які ведуть роботу з ветеранами війни та членами їх сімей даної територіальної громади. Також варте уваги вивчення ефективності надання пакетів послуг цими громадськими організаціями та благодійними фондами.

Література

1. Балюк Н. Лікування, придбання житла і навчання новим професіям: які програми соцпідтримки ветеранів діють на Київщині. URL: <https://suspilne.media/577481-likuvanna-pridbanna-zitla-i-navcanna-novim-profesiam-aki-programi-socpidtrimki-veteraniv-diut-na-kiivsini> (дата звернення: 04.10.2023).

2. 6 ветеранів війни – серед координаторів активних парків Київщини. Офіційний сайт Київської обласної військової адміністрації. URL: <https://koda.gov.ua/6-veteraniv-vijny-sered-koordynatoriv-aktyvnyh-parkiv-kyuivshhynu/> (дата звернення: 14.10.2023).

3. Григороренко Н. Майстерня – реабілітація для трохи «божевільних» вояк: як працює й допомагає ЗСУ BatArt з Ірпеня. URL:

<https://nezlamni.city/articles/319796/garnij-sposib-vidvoliktisya-pid-chas-roticii-yak-majsternya-batart-v-irpeni-dopomagaye-vijskovim> (дата звернення: 04.11.2023).

4. Грищенко І. Програма діяльності Кабінету Міністрів України в аспекті консолідації та розвитку української нації. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. 2020. Вип. 1. С. 33–40. URL: <http://zbirnyk-nadu.academy.gov.ua/article/view/208994/209142>searchgate.net/publication/347980616_PROGRAMA_DIALNOSTI_KABINETU_MINISTRIV_UKRAINI_V_ASPEKTI_KONSOLIDACII_TA_ROZVITKU_UKRAINSKOI_NACII (дата звернення: 04.10.2023).

5. Е-Ветеран: онлайн платформа Міністерства у справах ветеранів України. URL: <https://eveteran.gov.ua/> (дата звернення: 04.10.2023).

6. Положення про Раду ветеранів України: Наказ Міністерства у справах ветеранів України від 24 грудня 2018 № 3/2018. URL: <https://mva.gov.ua/ua/konsultaciyi-z-gromadskistyuu/dlya-gromadskosti/rada-veteraniv/polozhennya-pro-radu-veteraniv-ukrayini> (дата звернення: 04.10.2023).

7. Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. №413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.10.2023).

8. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України №3551-XII у редакції від 03.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 04.10.2023).
9. Реінтеграція ветеранів з інвалідністю: методичний посібник. 2022. 79 с. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-01/Reintegration-manual.pdf> (дата звернення: 04.10.2023).
10. Реінтеграція ветеранів: Лапутіна обговорила посилення співпраці з головою Представництва МОМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3765976-reintegracia-veteraniv-laputina-obgovorila-posilenna-spivpraci-z-golovou-predstavnictva-mom.html> (дата звернення: 04.10.2023).
11. У Бучанській громаді почав працювати проєкт «Safe Space». URL: <https://www.irf.ua/u-buchanskij-gromadi-pochav-praczuuvaty-proyekt-safe-space/> (дата звернення: 04.10.2023).
12. Уряд розширив проєкт інституту помічника ветерана ще на п'ять областей і Київ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3772340-urad-rozsiriv-proekt-institutu-pomicnika-veterana-se-na-pat-oblastej-i-kiiiv.html> (дата звернення: 04.10.2023).

References

1. Baliuk, N. (2023), "Treatment, purchase of housing and training in new professions: what programs of social support for veterans operate in the Kyiv region", available at: <https://suspilne.media/577481-likuvanna-pridbanna-zitla-i-navcanna-novim-profesiam-aki-programi-socpidtrimki-veteraniv-diut-na-kiivsini> (Accessed 04.10.2023).
2. Kyiv Regional Military Administration (2023), "6 war veterans are among the coordinators of active parks in Kyiv region", available at: <https://koda.gov.ua/6-veteraniv-vijny-sered-koordynatoriv-aktyvnyh-parkiv-kyivshhyny/> (Accessed 14.10.2023).
3. Hryhororenko, N. (2023), "Workshop - rehabilitation for slightly "crazy" soldiers: how BatArt from Irpen works and helps", available at:

<https://nezlamni.city/articles/319796/garnij-sposib-vidvoliktisya-pid-chas-roticii-yak-majsternya-batart-v-irpeni-dopomagaye-vijskovim> (Accessed 04.11.2023).

4. Hryshenko, I. (2020), “Program of activities of the Cabinet of Ministers of Ukraine in the aspect of consolidation and development of the Ukrainian nation”, Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy, vol. 1, pp. 33-40, available at: <http://zbirnyk-nadu.academy.gov.ua/article/view/208994/209142>[researchgate.net/publication/347980616_PROGRAMA_DIALNOSTI_KABINETU_MINISTRIV_UKRAINI_V_ASPEKTI_KONSOLIDACII_TA_ROZVITKU_UKRAINSKOI_NACII](https://www.researchgate.net/publication/347980616_PROGRAMA_DIALNOSTI_KABINETU_MINISTRIV_UKRAINI_V_ASPEKTI_KONSOLIDACII_TA_ROZVITKU_UKRAINSKOI_NACII) (Accessed 04.10.2023).

5. E-Veteran (2023), available at: <https://eveteran.gov.ua/> (Accessed 04.10.2023).

6. Ministry for Veterans Affairs of Ukraine (2018), Order “Regulations on the Council of Veterans of Ukraine”, available at: <https://mva.gov.ua/ua/konsultacyi-z-gromadskisty/dlya-gromadskosti/rada-veteraniv/polozhennya-pro-radu-veteraniv-ukrayini> (Accessed 04.10.2023).

7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), Resolution “On the approval of the Procedure for granting and withdrawing the status of a participant in hostilities of persons who defended the independence, sovereignty and territorial integrity of Ukraine and took a direct part in the anti-terrorist operation, ensuring its conduct or in the implementation of measures to ensure national security and defense, repel and deter armed aggression of the Russian Federation in the Donetsk and Luhansk regions, ensuring their implementation, in the measures necessary to ensure the defense of Ukraine, the protection of the safety of the population and the interests of the state in connection with the military aggression of the Russian Federation against Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2014-%D0%BF#Text> (Accessed 04.10.2023).

8. Verkhovna Rada of Ukraine (2023), The Law of Ukraine “About the status of war veterans, guarantees of their social protection”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (Accessed 04.10.2023).

9. UNDP (2022), “Reintegration of veterans with disabilities: methodological guide”, available at: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-01/Reintegration-manual.pdf> (Accessed 04.10.2023).

10. Ukrinform (2023), “Reintegration of veterans: Laputina discussed strengthening cooperation with the head of the IOM Delegation”, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3765976-reintegracia-veteraniv-laputina-obgovorila-posilenna-spivpraci-z-golovou-predstavnictva-mom.html> (Accessed 04.10.2023).

11. International Renaissance Foundation (2023), “The “Safe Space” project started working in the Bucha community”, available at: <https://www.irf.ua/ua/buchanskij-gromadi-pochav-praczyuvaty-projekt-safe-space/> (Accessed 04.10.2023).

12. Ukrinform (2023), “The government expanded the project of the veteran's assistant institute to five more regions and Kyiv”, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3772340-urad-rozsiriv-proekt-institutu-pomicnika-veterana-se-na-pat-oblastej-i-kiiv.html> (Accessed 04.10.2023).

Стаття надійшла до редакції 10.11.2023 р.